

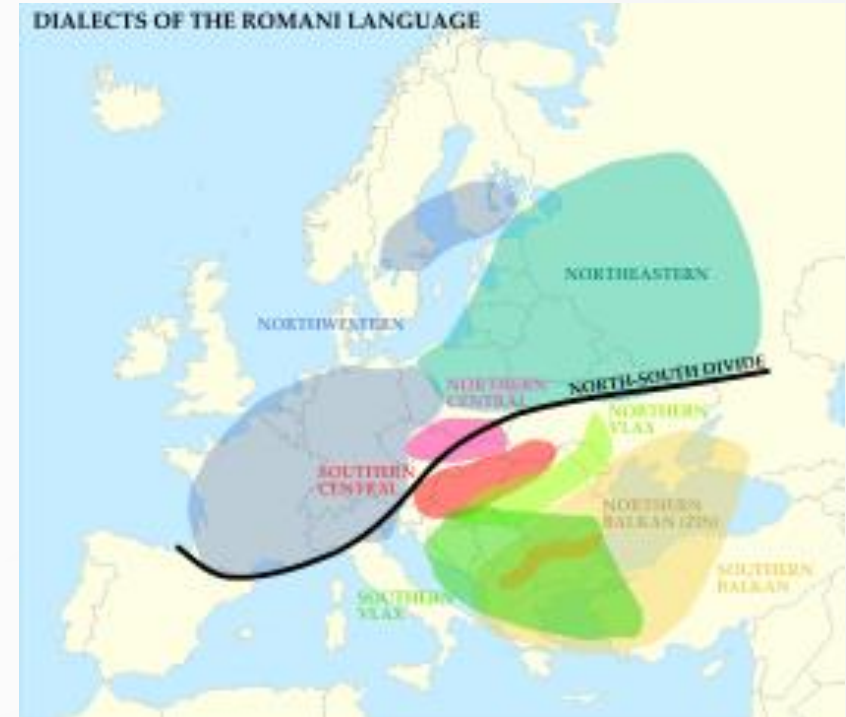
SUOMEN ROMANIKIELEN NESESSIIVIRAKENTEIDEN KVANTITATIIVISTA DIALEKTOLOGIAA

Kimmo Graqvist
5/2022

JOHDANTO

- Romanikieli kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan indoiranilaisen haaran indoarjalaiseen alaryhmään.
- Romaneja on dokumentoitu Suomessa vuodesta 1559 lähtien.
 - Fraser (1992a) on ehdottanut aikaisempaa muuttoliikettä Virossa 1500-luvun alussa.
- Romanimurteiden konsensusjaottelussa Suomen romanikieli kuuluu romanikielen pohjoisen metaryhmän luoteiseen murreryhmään (yhdessä sintin kanssa) (Bakker 1999).

Kartta 1. Romanikielen murteiden konsensusjaottelu (https://en.wikipedia.org/wiki/Romani_language).

JOHDANTO

- Tarkastelen tässä esitelmässäni Suomen romanikielen nesessiivirakenteiden morfosyntaksia ja dialektologiaa
 - vähän huomiota romanikielen kieliopin tutkimuksessa (esim. Granqvist 2007; Granqvist & Laitinen, tulossa)
 - Suomen romanikielessä kilpailee useita nesessiivirakenteiden tyyppejä:
 - niissä nesessiiviverbit vaihtelevat, ja niitä erottavat toisistaan myös subjektin sija ja nesessiiviverbin taipuminen vs. taipumattomuus persoonissa; muita eroja on komplementoijan esiintymisessä ja verbikomplementin muodossa

JOHDANTO – ROMANIKIELEN NESESSIIVIRAKENTEET

- Romanikielen eri murteiden nesessiivirakenteissa esiintyy runsaasti innovaatioita ja variaatioita. Eri kontaktikielistä on lainattu romanikielen murteisiin runsaasti impersonaalisia ja persoonissa taipuvia apuverbejä.
- Modaaliverbit ovat olleet romanikielen murteissa alttiita innovaatioille sekä kielensisäisten kieliopillistumisilmiöiden että kontaktivaikutusten kautta (Matras 2002: 162).

JOHDANTO - SUOMEN ROMANIKIELEN NESESSIIVIRAKENTEET

(Subjekti)	+	Nesessiiviverbi	+	(Komple- mentoija)	+	Verbi- komplementti
nominatiivi: <i>me</i> 'minä'		persoonissa taipuva: <i>mostuv-a-a</i> 'täytyä-PRS.1SG-IND' <i>hyövuv-a-a</i> 'tarvita-PRS.1SG-IND'		<i>te</i>		subjunktiivi: <i>rakkav-aa</i> 'puhua-PRS.1SG'
obliikvi: <i>tuut</i> 'sinä.OBL'		y.3.p.: <i>mostu-l-a</i> 'täytyä-PRS.3SG-IND' <i>hyövu-l-a</i> 'tarvita-PRS.3SG-IND' <i>pitää</i>				"uusi infinitiivi": <i>rakkav-el</i> 'puhua-PRS.3SG'
datiivi: <i>les-ke</i> 'hän-DAT'		taipumaton: <i>moste/mote</i> 'täytyy', <i>sote</i> pitäisi'				indikatiivi: <i>rakkav-ah-a</i> 'puhua-PRS.1PL-IND'
		perifraasi: <i>hin mostiba</i> 'on pakko'				

mostuv- < kas. *moste*, nr. *måste*; *hyövuv-* < nt. *behøve*, nr. *behöva*; *moste* < *moste*, nr. *måste*;
mote < *moste* tai *mo* + *te*; *mo* < √*muc* (> skt. **mukna* > pkt. *mukka*); *ti* (*te*) < arm. *the* (etymologiat Valtonen 1972).

JOHDANTO - POHJOISMURTEIDEN NESESSIIVIRAKENTEET

	(Subjekti, DAT/NOM)	+	Nesessiiviverbi	+	(Komple- mentoija)	+	Verbikompl.
Sinti			<i>hun</i> (< <i>hom</i> (= <i>som</i>) <i>te</i>)		<i>te</i>		<i>dža-s</i>
Ruska roma	<i>amen-ge</i>		<i>trebi</i> (<i>trebi</i> < ven. <i>требоваться</i>)		<i>te</i>		<i>dža-s</i>
Polska roma			<i>mušin-as</i> (<i>muš(in)-</i> < puol./ukr. <i>mus-</i>)		<i>te</i>		<i>dža-ł</i>
Liettuan litovska	<i>tu</i>		<i>muš</i>		<i>te</i>		<i>dža-s</i>
Latvian lotfitka	<i>man-ge</i>		<i>čeb</i> (<i>čeb</i> < puol. <i>čeb</i>)		<i>te</i>		<i>dža-u</i>
Viron lotfitka	<i>men-ge</i>		<i>čeb</i>				<i>dža-s</i>

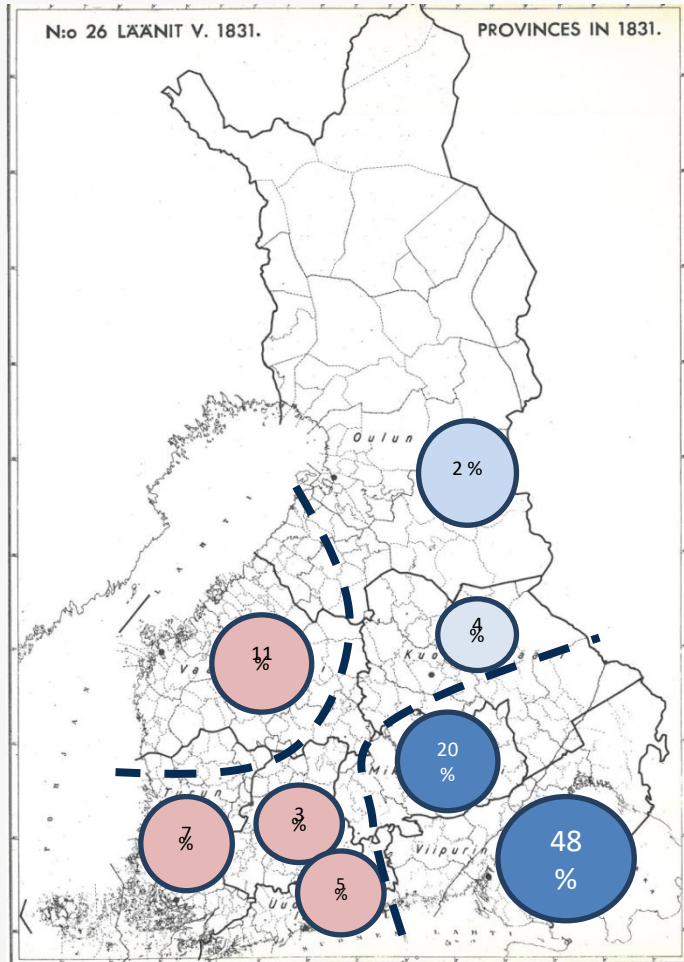

TEORIAT JA MENETELMÄT

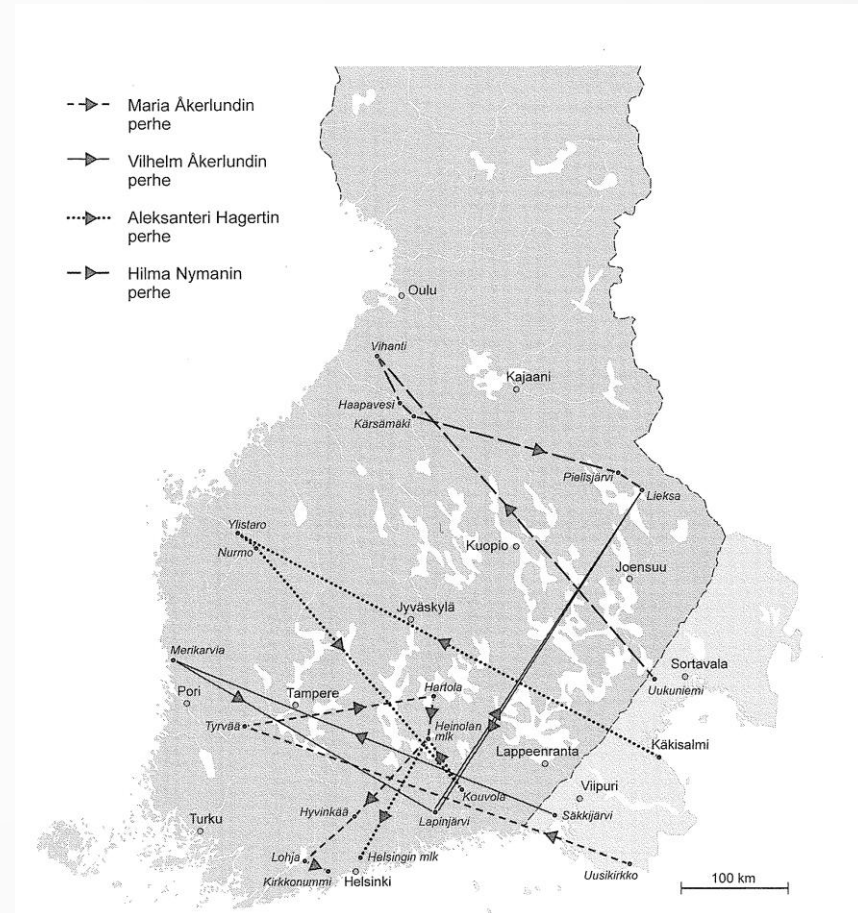
- Korpuspohjainen kvantitatiivinen lähestymistapa - frekvenssit ja murrekartat
- Teoreettiset lähtökohdat:
 - variaation ja kielikontaktien tutkimus (Moravcsik 1978; Thomason & Kaufmann 1988; Thomason 2001; Winford 2003; Matras 2009)
 - korpuspohjainen muresyntaksin tutkimus (Grieve 2009; Szmrecsanyi 2013)
 - Osallistuu romanilingvistiikan kvantitatiiviseen paradigmaan (Adamou & Granqvist 2015), jossa HY ollut kansainvälisesti pioneereja
 - romanikielen dialektologian maantieteellisen diffuusioon perustava malli (Matras 2002, 2005) vs. ns. geneettinen malli (Bakker 1999; Boretzky 1999; 2000a; 2000b; Boretzky & Iglá 2004)

SUOMEN ROMANIKIELEN ALAMURTEET - ASUTUSHISTORIAA

Kartta 2. Romanit Suomessa 1799
(Tuula Rekola, henk. koht. tiedonanto 20.7.2010).

Kartta 3. Neljän romaniperheen muuttoreitit 1939-1943
(Pulma 2012: 193).

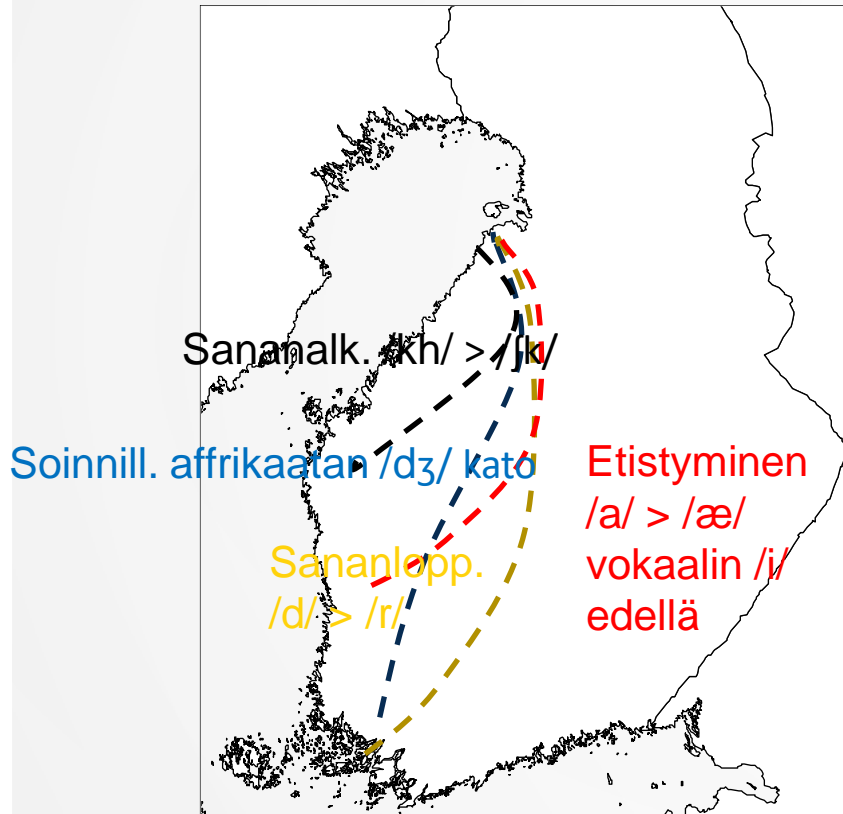
AIKAISEMMAT SUOMEN ROMANIKIELEN ALAMURTEIDEN KUVAUKSET

Lähde	Huomioita
Ganander (1779)	Mainitsi alamurteiden olemassaolosta, mutta esimerkit harhaanjohtavia
Thesleff (1901)	Perusti sanakirjansa länsimurteeseen, mutta esitti myös itämurteen lekseemejä.
Jalkio (1911)	Mainitsi alamurteiden olemassaolosta
Vehmas (1961)	Mainitsi alamurteiden olemassaolosta
Valtonen (1968)	Luetteli alamurteita erottavia kielellisiä piirteitä
Suomen romanikielen oppikirjat: Koivisto (1984), Hedman (1996)	Luetteli alamurteita erottavia kielellisiä piirteitä
Granqvist (2002, 2007, 2017)	Ensimmäiset murrekartat, perustuivat puhutun romanikielen korpuksiin

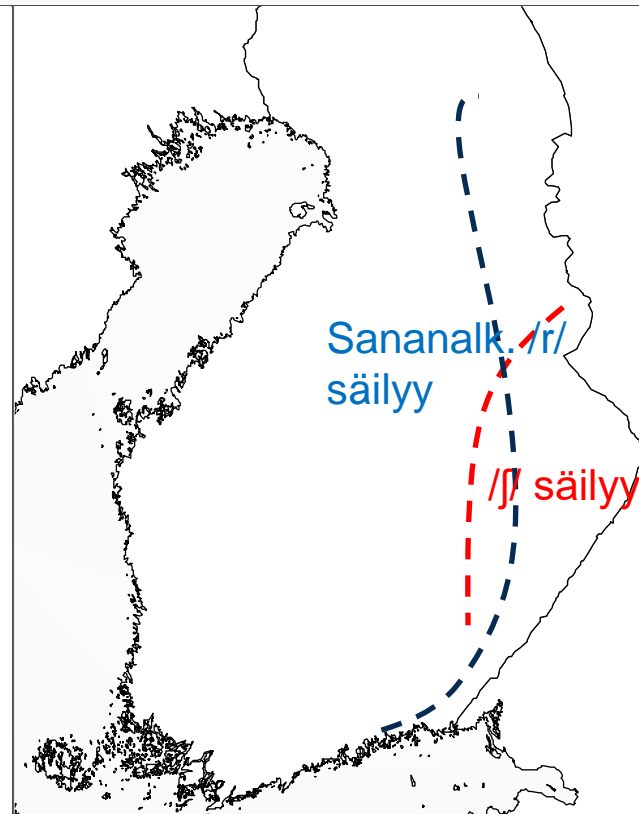
- Alamurteita erottavat piirteet valtaosin fonologisia; joitakin leksikaalisia piirteitä tunnetaan.

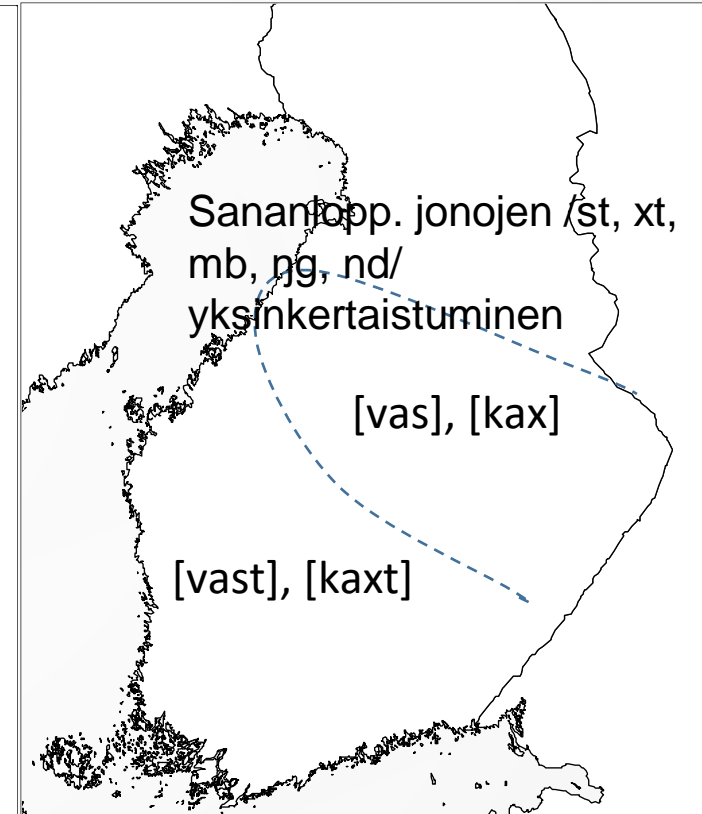
SUOMEN ROMANIKIELEN ALAMURTEET FONOLOGISTEN PIIRTEIDEN VALOSSA (GRANQVIST 2017)

Kartta 4. Innovaatiot:
Itä-länsijako.

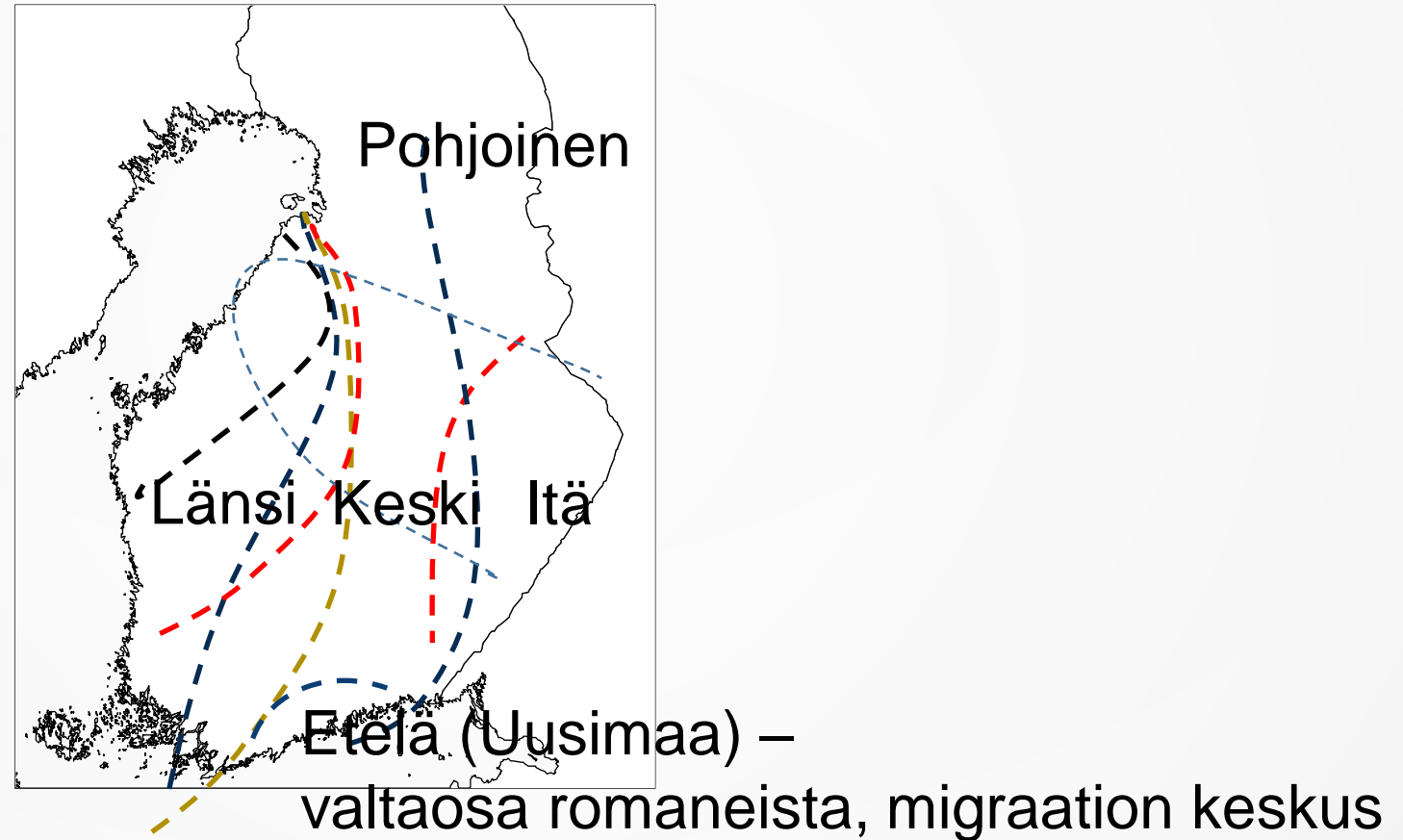
Kartta 5. Itämurteen
konservatiiviset piirteet.

Kartta 6. Mahdollinen pohjois-eteläjako.

HYPOTEESI MURREALUEISTA

Kartta 7. Murrealueet maantieteellisen diffuusion valossa.

AINEISTO - MURRENÄYTTEET

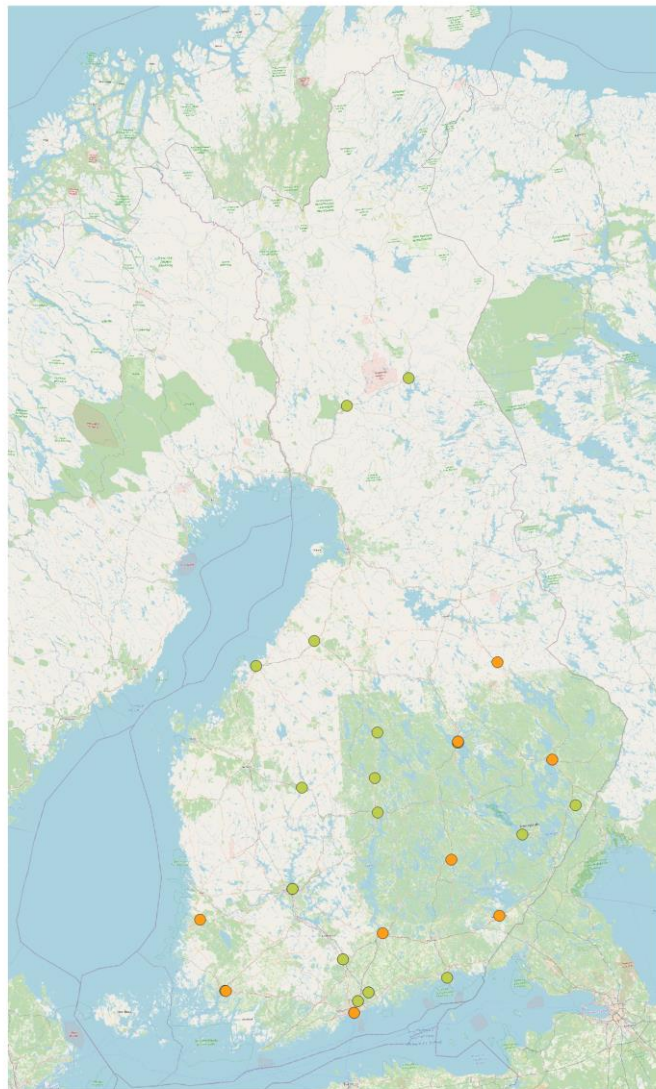
Puhujien ikäjakauma 26-86 v, 19 naista, 16 miestä

- HY:n hankkeessa “Suomen romanikieli ja muut Itämeren alueen romanikielen pohjoismurteet” (FINBALROM, 2013-2016) vuosina 2013-2014 kerätyt Suomen romanikielen näytteet (25 kpl)
- Aineiston kerääjät: Maruska Lindeman (2013) ja Sari Hedman (2014), transkriptiot: Maruska Lindeman ja Mirkka Salo
- Keruulomake: RMS
- Manchesterin yliopiston RMS-hankkeen (<http://romani.humanities.manchester.ac.uk/rms/>) Suomen romanikielen näytteitä
- 10 näytettä, kerätty 2002-2005
- Aineiston kerääjät ja transkriboijat Katrin Hietam ja Helena Pirttisaari

AINEISTO – DATAPISTEET

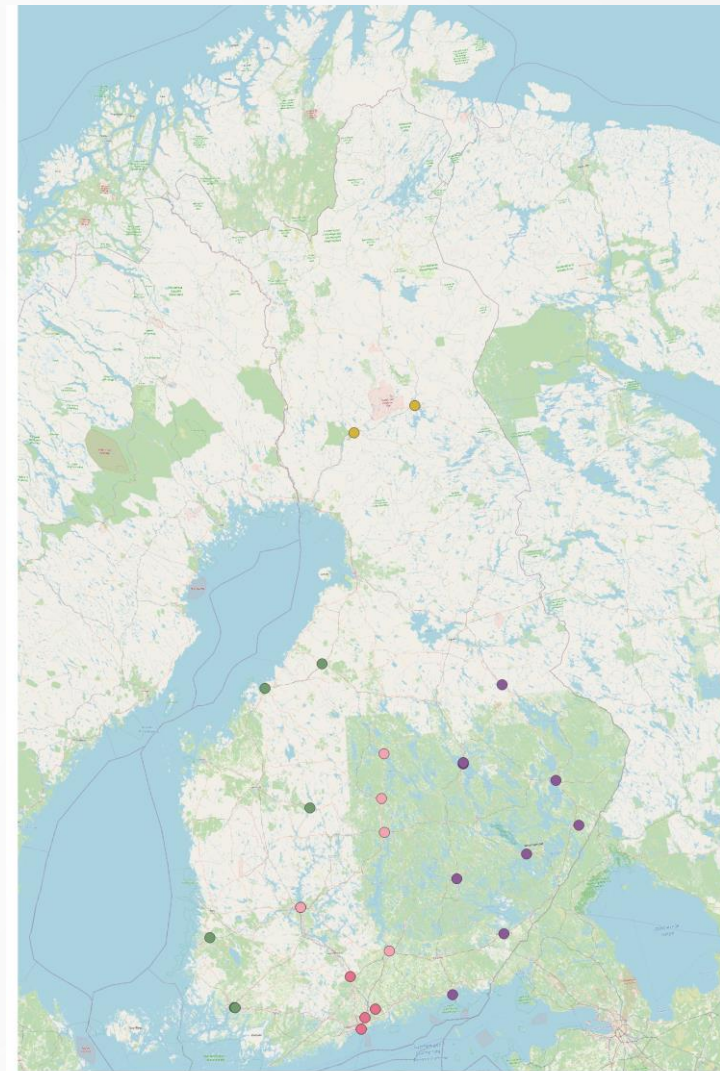

FINBALROM: ○
RMS: ○

Kartta 8. *Datapisteet aineistoittain (pohjakartta: OPENSTREETMAP).*

ETELÄ: ●
LÄNSI: ●
KESKI: ●
ITÄ: ●
POHJOINEN: ●

Kartta 9. *Datapisteet alueittain (pohjakartta: OPENSTREETMAP).*

AINEISTO - NESESSIIVIRAKENTEET

AINEISTO	NÄYTE	PAIKKAKUNTA	NESESSIIVI- RAKENTEET	AINEISTO	NÄYTE	PAIKKAKUNTA	NESESSIIVI- RAKENTEET	AINEISTO	NÄYTE	PAIKKAKUNTA	NESESSIIVI- RAKENTEET
FINBAL- ROM	HFIN-001	Kitee	3	FINBAL- ROM	HFIN-014	Tampere	1	RMS	RomN_FIN-002	Lahti	12
	HFIN-002	Jyväskylä	9		HFIN-015	Kuopio	5		RomQ_FIN-003	Helsinki	12
	HFIN-003	Turku	10		HFIN-016	Vantaa	2		RomQ_FIN-004	Kuopio	10
	HFIN-004	Viitasaari	0		HFIN-017	Tampere	1		RomC_FIN-005	Turku	12
	HFIN-005	Ylivieska	9		HFIN-018	Sipoo	6		RomQ_FIN-006	Kuopio	12
	HFIN-006	Kemijärvi	0		HFIN-019	Sipoo	1		RomQ_FIN-007	Mikkeli	10
	HFIN-007	Äänekoski	0		HFIN-020	Riihimäki	4		RomQ_FIN-008	Lappeenranta	12
	HFIN-008	Rovaniemi	3		HFIN-021	Helsinki	6		RomQ_FIN-009	Joensuu	10
	HFIN-009	Savonlinna	1		HFIN-022	Kokkola	3		RomQ_FIN-011	Eurajoki	10
	HFIN-010	Kotka	3		HFIN-023	Helsinki	0		RomQ_FIN-012	Valtimo	8
	HFIN-011	Vantaa	1		HFIN-024	Ähtäri	1				
	HFIN-012	Riihimäki	2		HFIN-025	Tampere	1				
	HFIN-013	Kuopio	3						Yhteensä		183

AINEISTO – NESESSIIVIRAKENTEET ALUEITTAIN

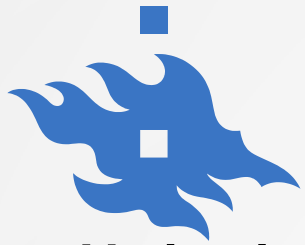
Näyte	Paikkakunta	N
HFIN-003	Turku	10
HFIN-005	Ylivieska	9
HFIN-022	Kokkola	3
HFIN-024	Ahtari	1
RomC_FIN-005	Turku	12
RomQ_FIN-011	Eurajoki	10
Yhteensä		45

Pohjoinen		
Näyte	Paikkakunta	N
HFIN-006	Kemijärvi	0
HFIN-008	Rovaniemi	3
Yhteensä		3

Keski		
Näyte	Paikkakunta	N
HFIN-002	Jyväskylä	9
HFIN-004	Viitasaari	0
HFIN-007	Äänekoski	0
HFIN-014	Tampere	1
HFIN-017	Tampere	1
HFIN-025	Tampere	1
RomN_FIN-002	Lahti	12
Yhteensä		24

Etelä		
Näyte	Paikkakunta	N
HFIN-011	Vantaa	1
HFIN-012	Riihimäki	2
HFIN-016	Vantaa	2
HFIN-018	Sipoo	6
HFIN-019	Sipoo	1
HFIN-020	Riihimäki	4
HFIN-021	Helsinki	6
HFIN-023	Helsinki	0
RomQ_FIN-003	Helsinki	12
Yhteensä		34

Näyte	Paikkakunta	N
HFIN-001	Kitee	3
HFIN-009	Savonlinna	1
HFIN-010	Kotka	3
HFIN-013	Kuopio	3
HFIN-015	Kuopio	5
RomQ_FIN-004	Kuopio	10
RomQ_FIN-006	Kuopio	12
RomQ_FIN-007	Mikkeli	10
RomQ_FIN-008	Lappeenranta	12
RomQ_FIN-009	Joensuu	10
RomQ_FIN-012	Valtimo	8
Yhteensä		77

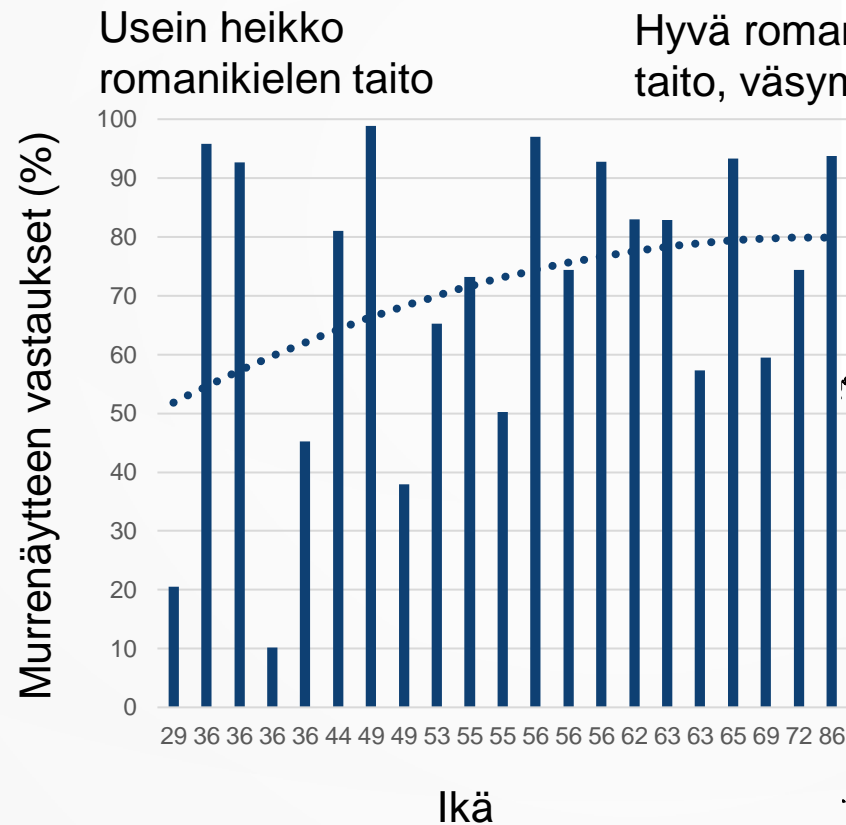

AINEISTO - ONGELMIA

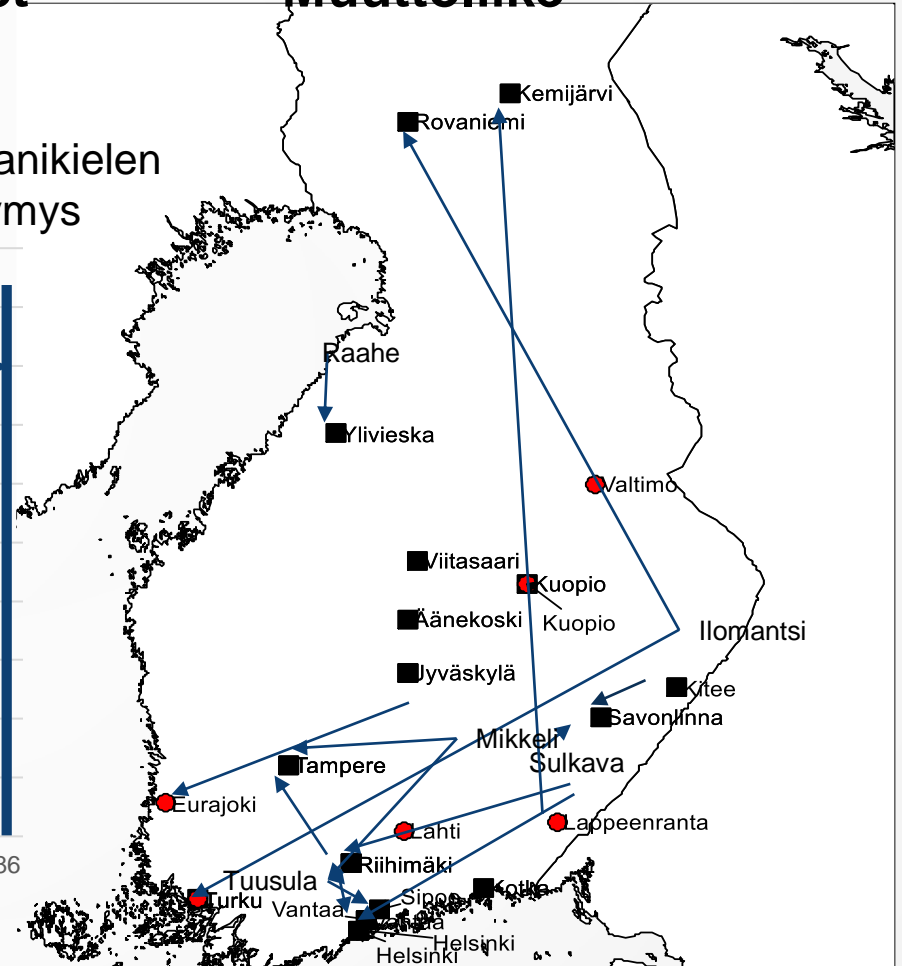
Variaation määrä

- Jokaisella informantilla "oma kielioppinsa"

Epätäydelliset murrenäytteet

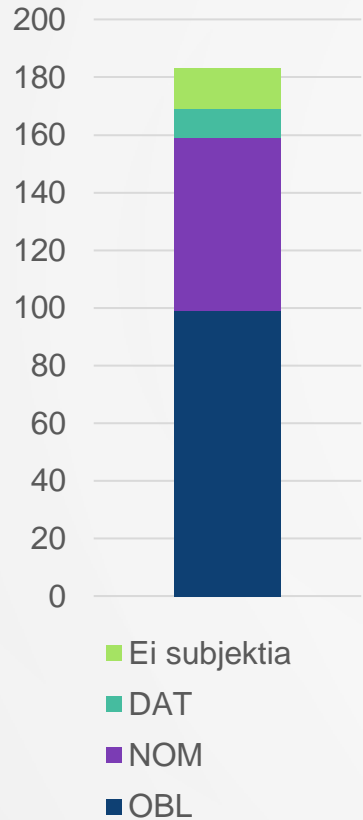
Muuttoliike

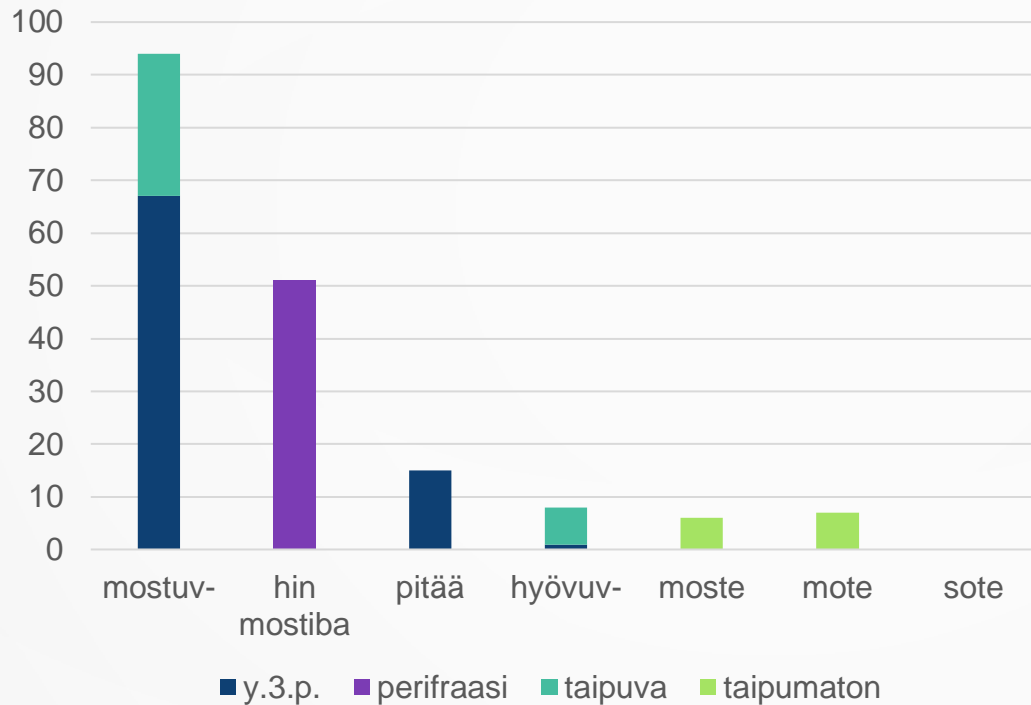

KOOSTE NESESSIIVIRAKENTEISTA

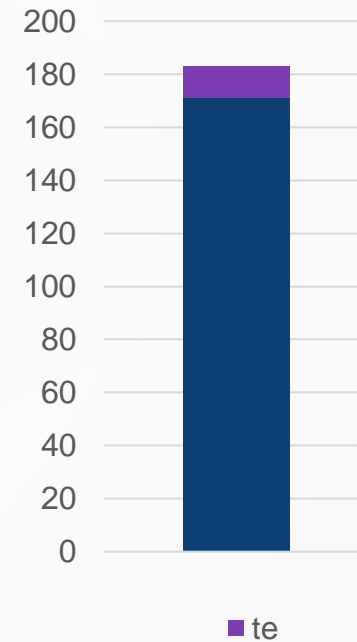
Subjektin sija

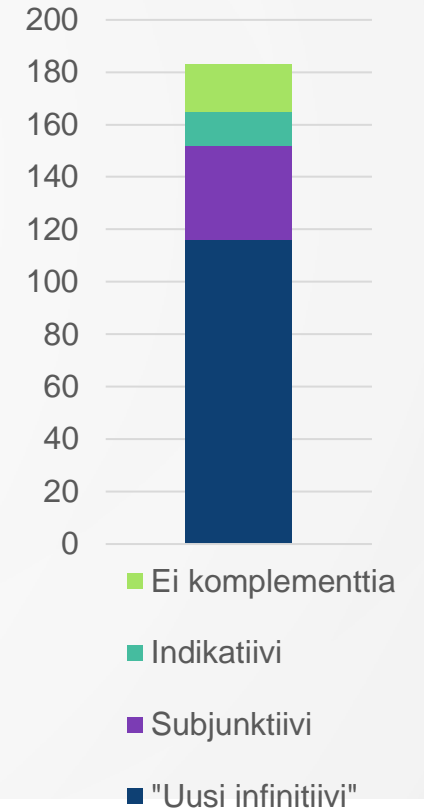
Nesessiiviverbit

Komple-mentoija

Verbi-komplementti

SUBJEKTIN SIJA

Pohjoinen

	NOM	OBL	DAT	∅
N	2	1	0	0
%	66,7	33,3	0	0

Länsi

	NOM	OBL	DAT	∅
N	6	33	2	4
%	13,3	73,3	4,4	8,9

Keski

	NOM	OBL	DAT	∅
N	5	16	0	3
%	20,8	66,7	0,0	12,5

Etelä

	NOM	OBL	DAT	∅
N	10	23	1	0
%	29,4	67,6	2,9	0,0

Itä

	NOM	OBL	DAT	∅
N	37	26	7	7
%	48,1	33,8	9,1	9,1

NESESSIIVIVERBIT

Pohjoinen

	Mostula	Mostuv-	Moste	Mote	Hin mostiba	Hyövula	Hyövuv- /vojuv-	Pitää
N	0	0	0	0	3	0	0	0
%	0,0	0,0	0	0	100,0	0,0	0,0	0,0

Länsi

	Mostula	Mostuv-	Moste	Mote	Hin mostiba	Hyövula	Hyövuv- /vojuv-	Pitää
N	28	2	0	0	14	0	0	1
%	62,2	4,4	0,0	0,0	31,1	0,0	0,0	2,2

Keski

	Mostula	Mostuv-	Moste	Mote	Hin mostiba	Hyövula	Hyövuv- /vojuv-	Pitää
N	14	1	0	0	8	0	0	1
%	58,3	4,2	0,0	0,0	33,3	0,0	0,0	4,2

Etelä

	Mostula	Mostuv-	Moste	Mote	Hin mostiba	Hyövula	Hyövuv- /vojuv-	Pitää
N	14	4	0	5	3	1	2	4
%	42,4	12,1	0,0	15,2	9,1	3,0	6,1	12,1

Itä

	Mostula	Mostuv-	Moste	Mote	Hin mostiba	Hyövula	Hyövuv- /vojuv-	Pitää
N	11	19	6	2	23	0	5	9
%	14,7	25,3	8,0	2,7	30,7	0,0	6,7	12,0

KOMPLEMENTOIJJA "TE"

Länsi	
	"te"
N	5
%	14,3

Pohjoinen	
	"te"
N	0
%	0,0

Keski	
	"te"
N	0
%	0,0

Itä	
	"te"
N	0
%	0,0

Etelä	
	"te"
N	8
%	24,2

“UUSI INFINITIIVI” VS. SUBJUNKTIIVI JA INDIKATIIVIN MUODOT

Pohjoinen

	INF	SUBJ	IND
N	2	1	0
%	66,7	33,3	0

Länsi

	INF	SUBJ	IND
N	21	9	5
%	60,0	25,7	14,3

Keski

	INF	SUBJ	IND
N	18	5	0
%	78,3	21,7	0,0

Itä

	INF	SUBJ	IND
N	48	18	5
%	67,6	25,4	7,0

Etelä

	INF	SUBJ	IND
N	27	4	2
%	81,8	12,1	6,1

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

- Nesessiivirakenteita koskevat tulokset tukevat osin aiemman tutkimuksen ajatusta jaosta länsi- ja itämurteeseen:
- **Subjektin sija ja nesessiiviverbin muoto:**

Länsi	Keski	Itä
OBL	OBL	NOM
mostula	mostula	hin mostiba
	Etelä	
	OBL	
	mostula	

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

- ***Pitää***-nesessiiviverbin levinneisyys:

Länsi 2 %	Keski 4 %	Itä 12 %
	Etelä 12 %	

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

- Nesessiivirakenteita koskevat tulokset tukevat maantieteelliseen diffuusion perustuvan romanikielen dialektologian mallin relevanssia:
 - Jatkumo tarkkojen murrerajojen sijaan.

KIRJALLISUUS

- Adamou, Evangelia & Granqvist, Kimmo. 2015. Unevenly mixed Romani languages. *International Journal of Bilingualism* 9(5): 525–547.
- Bakker, Peter. 1999. The Northern branch of Romani: mixed and non-mixed varieties. – Halwachs, D. & F. Menz (toim.) *Die Sprache der Roma: Perspektiven der Romain-Rofschung in Österreich im interdisziplinären und internationalen Kontext*. Klagenfurt: Drava. 172–209.
- Boretzky, Norbert. 1999. *Die Verwandtschaftsbeziehungen zwischen den Südbalkanischen Romani-Dialekten. Mit einem Kartenanhang*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- . 2000a. The definite article in Romani dialects. – Elšík, Viktor & Yaron Matras (toim.) *Grammatical Relations in Romani. The Noun Phrase*. Current Issues in Linguistic Theory, 211. Amsterdam: Benjamins. 31–63.
- . 2000b. The Vlach dialects of Romani. Characteristics and subclassification. Paper presented at the Fifth International Conference on Romani Linguistics, Sofia, 14–17 September 2000.

KIRJALLISUUS

Boretzky, Norbert and Birgit Iгла. 2004. *Kommentierter Dialektatlas des Romani*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Fraser, Angus. 1992a. *The Gypsies*. Oxford and Cambridge: Blackwell,

Granqvist, Kimmo. 2007. *Suomen romanin äänne- ja muotorakenne*. Suomen Itämaisen Seuran Suomenkielisiä julkaisuja 36. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 145. Helsinki: Yliopistopaino.

---. 2017. Finnish Romani and its dialectology. – Kirill Kozhanov, Mikhail Oslon & Dieter W. Halwachs. (toim.). *Das amen godi pala Lev Čerenkov. Romani historija, čhib taj kultura*, 221–237. Graz: GLM.

Granqvist, Kimmo & Saarni Laitinen. Tulossa. *Descriptive Grammar of Finnish Romani*. München: Lincom Europa.

Grieve, Jack. 2009. *A Corpus-based Regional Dialect Survey of Grammatical Variation in Written Standard American English*. Ph.D. dissertation, Northern Arizona University.

KIRJALLISUUS

- Matras, Yaron. 2002. *Romani: A linguistic introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2009. *Language Contact*. Cambridge: Cambridge University Press
- Moravcsik, Edith. 1978. Universals of Language Contact. – Joseph Greenberg (toim.) *Universals of human language*, 94–122. Stanford: Stanford University Press.
- Pulma, Panu. 2012. (toim.) *Romanien historia*. Helsinki: SKS.
- Szmrecsanyi, Benedikt. 2013. *Grammatical Variation in British English Dialects: A Study in Corpus-based Dialectometry* (Studies in English Language). Cambridge: Cambridge University Press.
- Thomason, Sarah G. 2001. *Language Contact: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Thomason, Sarah G. & Kaufmann, Thomas 1988. *Language contact creolization, and genetic linguistics*. Berkeley: University of California Press.
- Valtonen, Pertti. 1968. Suomen mustalaiskielen kehitys eri aikoina tehtyjen muistiinpanojen valossa. Licensiaatin tutkielma, Helsingin yliopisto.

KIRJALLISUUS

Valtonen, Pertti. 1972. *Suomen mustalaiskielen etymologinen sanakirja*. Tietolipas 69. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Winford, Donald. 2003. *An introduction to contact linguistics*. Oxford: Blackwell.

Kiitos!